

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาความเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน ทั้งในระดับภายในชุมชนและภายนอกชุมชนและศึกษากระบวนการเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากธุรกิจตัวอย่างในเขตอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการพรรณนา ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของธุรกิจ

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างธุรกิจในเขตอำเภอไชยปราการ ซึ่งสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบธุรกิจคือ 1. ธุรกิจเอกชน จำนวน 5 แห่ง 2. เครือข่ายชุมชน วิชาสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน จำนวน 7 แห่ง และ 3. สหกรณ์ จำนวน 2 แห่ง รวมทั้งหมด 14 แห่ง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

ธุรกิจเอกชนมีการผลิตทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค ธุรกิจที่ผลิตสินค้าอุปโภคได้แก่ โรงงานชัชโตะหินอ่อน ซึ่งเป็นผู้ผลิตม้านั่งหินอ่อนและศาลพระภูมิ บริษัทเชียงใหม่สหศิลา จำกัด เป็นบริษัทผู้ผลิตหิน โม่ หินปูถนน และ หจก.ประเสริฐแก๊ส เป็นผู้บริการเติมแก๊สหุงต้มและจำหน่ายแก๊สหุงต้มชนิดถังที่ใช้ตามครัวเรือน สำหรับธุรกิจเอกชนที่ผลิตสินค้าบริโภคได้แก่ เจ.ที. ฟาร์ม ไก่ไข่ เป็นผู้ผลิตไข่ไก่คุณภาพ และ โรงงานน้ำแข็ง VIC ไชยปราการ ผู้ผลิตน้ำแข็งก้อน น้ำแข็งโม้ และน้ำแข็งยูนิต ที่ได้รับมาตรฐาน

เครือข่ายชุมชน วิชาสาหกิจชุมชน และกลุ่มแม่บ้าน มีทั้งผลิตสินค้าอุปโภคและบริโภค วิชาสาหกิจที่ผลิตสินค้าบริโภคได้แก่ เครือข่ายชุมชนผู้ผลิตน้ำดื่ม ตรา อาร์.โอ. บ้านท่า ผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดและถัง วิชาสาหกิจชุมชนผู้ผลิตมันทอดกรอบบ้านปงดำ ผลิตมันฝรั่งทอดกรอบชนิดแผ่น กลุ่มแม่บ้านบ้านร่องธาร ผลิตน้ำพริกปลา น้ำพริกขมนมจิ้น น้ำพริกตาแดง วิชาสาหกิจที่ผลิตสินค้าอุปโภคได้แก่ วิชาสาหกิจชุมชนผลิตไม้กวาดข้าวฟ่างบ้านใหม่หนองบัว ผลิตไม้กวาดใช้ในครัวเรือน และในอุตสาหกรรม วิชาสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผ้าทอปรเกอญอบ้านห้วยบง ผลิตผ้าทอลูกเต๋อยซึ่งเป็นผ้า

ทอชาวประเภณูหรือชาวกะเหรี่ยง และผ้าพันคอ วิสาหกิจชุมชนผู้สูงอายุบ้านหนองบัวคำ ผลิตเสื้อ กกที่ได้จากต้นกกภายในชุมชน และ วิสาหกิจชุมชนทอผ้าตำบลแม่ทะลบ ผลิตผ้าทอพื้นเมือง สหกรณ์ตัวอย่างเป็นสหกรณ์ที่ผลิตสินค้าประเภทบริโภคทั้งหมด คือ สหกรณ์ผู้ปลูกลิ้นจี่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลิต ไลน์ลิ้นจี่และสหกรณ์โคนมการเกษตร ไชยปราการ จำกัด ผู้ผลิตและรวบรวม น้านมดิบ โดยสมาชิกเป็นผู้ผลิตน้านมดิบและสหกรณ์เป็นผู้รวบรวมน้านมดิบของสมาชิกอีกทอด หนึ่ง

การศึกษาในครั้งนี้สามารถแยกประเด็นความเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชนได้ดังนี้ คือ ประเด็นด้านการจ้างงาน ด้านวัตถุดิบหลักและปัจจัยการผลิต ด้านเทคโนโลยีหรือภูมิปัญญาที่ นำมาใช้การผลิต ด้านการตลาด ด้านรูปแบบการจำหน่ายสินค้า ด้านการร่วมพัฒนาชุมชนของธุรกิจ ด้านการรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมของธุรกิจและด้านการรับผิดชอบต่อผู้บริโภค รวมทั้งหมด 8 ประเด็นการศึกษา โดยสามารถสรุปการเชื่อมโยงของธุรกิจกับประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

กระบวนการเชื่อมโยงของธุรกิจและการจ้างงาน

สรุปจากการศึกษา พบว่าธุรกิจตัวอย่างทั้งหมดมีการจ้างงานทั้งหมด 142 คน โดยเป็น แรงงานภายในชุมชนมากที่สุด รองลงมาได้แก่แรงงานภายนอกชุมชน และสุดท้ายคือ แรงงานต่าง ด้าว โดยเป็นแรงงานภายในชุมชนจำนวน 119 คน แรงงานภายนอกชุมชนจำนวน 12 คน และ แรงงานต่างด้าวจำนวน 11 คน โดยคิดเป็นร้อยละต่อจำนวนแรงงานในธุรกิจทั้งหมดคือ 83.8, 8.4 และ 7.8 ตามลำดับ ด้านค่าจ้างแรงงานพบว่า ธุรกิจจ่ายค่าจ้างให้กับแรงงานภายนอกชุมชนสูงที่สุด คือ 343 บาท/คน/วัน รองลงมาคือแรงงานภายในชุมชนคือ 179 บาท/คน/วัน และลำดับสุดท้ายคือ แรงงานต่างด้าวคือ 156 บาท/คน/วัน โดยเมื่อแยกเป็นประเภทธุรกิจแล้วพบว่า

1. ธุรกิจเอกชนมีการจ้างแรงงานทั้ง แรงงานภายในชุมชน แรงงานภายนอกชุมชน และ แรงงานต่างด้าว โดยธุรกิจเอกชนจ้างแรงงานภายในชุมชนมากที่สุดคือ ร้อยละ 64.8 ต่อจำนวน แรงงานที่ธุรกิจเอกชนจ้างทั้งหมด และให้ค่าจ้างแรงงานให้กับแรงงานภายนอกชุมชนสูงที่สุดคือ เฉลี่ย 389 บาท/คน/วัน

2. ธุรกิจประเภทเครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน มีการจ้างแรงงานเฉพาะ แรงงานภายในชุมชนเท่านั้น โดยให้ค่าจ้างเฉลี่ยเท่ากับ 171 บาท/คน/วัน

3. ธุรกิจประเภทสหกรณ์ มีการจ้างแรงงานเฉพาะแรงงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เท่านั้น โดยจ้างแรงงานภายในชุมชนมากกว่าภายนอกชุมชน โดยคิดเป็นร้อยละ 75 ต่อจำนวน แรงงานที่สหกรณ์จ้างทั้งหมด และสหกรณ์ให้ค่าจ้างแรงงานให้กับแรงงานภายนอกชุมชนสูงกว่า แรงงานภายในชุมชน คือเฉลี่ย 250 บาท/คน/วัน

กระบวนการเชื่อมโยงของธุรกิจกับวัตถุดิบหลักของผลิตภัณฑ์และปัจจัยการผลิต

สรุปจากการศึกษาพบว่า ธุรกิจตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีการนำเข้าวัตถุดิบหลักทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยธุรกิจประเภทธุรกิจเอกชนนั้น มีการนำเข้าวัตถุดิบหลักส่วนใหญ่มาจากภายนอกชุมชนมากกว่าภายในชุมชน ยกเว้น โรงงานชัยโตะหินอ่อน ใช้วัตถุดิบหลักส่วนใหญ่มาจากภายในชุมชน ธุรกิจประเภทเครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน และธุรกิจประเภทสหกรณ์ มีการใช้วัตถุดิบหลักจากภายในชุมชนมากกว่าการนำเข้าจากภายนอกชุมชน ยกเว้น วิสาหกิจชุมชนผลิตไม้กวาดข้าวฟ่าง บ้านใหม่หนองบัว เครือข่ายชุมชนผู้ผลิตน้ำดื่มตรา อาร์.โอ. บ้านท่า วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผ้าทอปรกเออญบ้านห้วยบงและวิสาหกิจชุมชนทอผ้าตำบลแม่ทะลบนำเอาวัตถุดิบหลักมาจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้สหกรณ์ยังเกิดการเรียนรู้เพื่อทดแทนการนำเข้าวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนอีกด้วย

เทคโนโลยีหรือภูมิปัญญาที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิตของธุรกิจ

จากการศึกษาพบว่า ธุรกิจเอกชนและสหกรณ์มีการนำเข้าเทคโนโลยีจากภายนอกชุมชนมาดำเนินการผลิตมากกว่าการใช้เทคโนโลยีจากภายในชุมชน โดยอาศัยการศึกษาดูงานและการแยกสาขา รวมถึงการขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา ยกเว้น โรงงานชัยโตะหินอ่อนมีการนำเอาภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษร่วมในการผลิตด้วย เครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน เกือบทั้งหมดเป็นการใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาทำการผลิตสินค้า ยกเว้น เครือข่ายชุมชนผู้ผลิตน้ำดื่มตรา อาร์.โอ. บ้านท่า ที่นำเอาเทคโนโลยีการผลิตน้ำดื่มมาจากภายนอกชุมชน และ วิสาหกิจชุมชนผลิตไม้กวาดข้าวฟ่างบ้านใหม่หนองบัว ที่เป็นการศึกษาดูงานจากภายนอกชุมชนแล้วนำมาผลิตไม้กวาด

กระบวนการเชื่อมโยงของธุรกิจกับตลาดและรูปแบบการจัดจำหน่ายสินค้า

จากการศึกษาพบว่า ธุรกิจเอกชนนั้นมีตลาดที่แน่นอนมากกว่า เนื่องจากว่าธุรกิจเอกชนนั้น มีการส่งสินค้าให้ลูกค้าหลักอย่างสม่ำเสมอและมีรถขนส่งของตนเองในการส่งสินค้าให้กับลูกค้า นอกจากนี้ธุรกิจเอกชนยังมีการจำหน่ายสินค้าผ่านทางหน้าร้าน ในขณะที่ธุรกิจของเครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มแม่บ้านนั้น ยังไม่มีแหล่งจำหน่ายที่แน่นอน ต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางในการกระจายสินค้า อีกทั้งยังต้องนำสมาชิกของกลุ่มนั้นไปจำหน่ายเองตามตลาดนัด ตลาดชุมชน ถนนคนเดินเป็นต้น และสิ่งแตกต่างจากธุรกิจเอกชนคือ เครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้าน ไม่มีหน้าร้านทำให้ไม่มีการจำหน่ายปลีกหน้าร้านต้องอาศัยการนำไปจำหน่ายในตลาดแทนหรือนำไปฝากขายให้กับแม่ค้าในตลาดอีกทอด ส่วนสหกรณ์นั้น สหกรณ์ผู้ปลูกลิ้นจี่เชียงใหม่จำกัด

มีการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง แต่สหกรณ์โคนมการเกษตร ไร่ชัยปราการจำกัด จะมีแหล่งตลาดที่รองรับน้ำนมดิบที่แน่นอน

ด้านการตลาดและรูปแบบการจำหน่ายสินค้าของธุรกิจตัวอย่างนั้น พบว่าธุรกิจตัวอย่างทั้งหมดนั้นมีสัดส่วนในตลาดภายนอกชุมชนมากกว่าตลาดภายในชุมชน โดยธุรกิจเอกชนมีการพึ่งพาตลาดภายนอกชุมชนร้อยละ 60 เครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้านพึ่งพาตลาดภายนอกชุมชนร้อยละ 55.7 และสหกรณ์มีการพึ่งพาตลาดภายนอกชุมชนร้อยละ 85

ด้านรูปแบบการจำหน่ายสินค้า ธุรกิจตัวอย่างทั้งหมดนั้นมีการรูปแบบการจำหน่ายประเภทขายส่งมากกว่าการขายปลีก โดยธุรกิจประเภทเอกชนขายส่งร้อยละ 84 เครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้านขายส่งร้อยละ 57.1 และสหกรณ์มีรูปแบบการขายส่งร้อยละ 55

ความเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชนด้านการร่วมพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ธุรกิจตัวอย่างมีการบริจาคในรูปแบบของสิ่งของให้กับชุมชนจำนวน 11 ตัวอย่าง หรือคิดเป็นร้อยละ 78.6 และบริจาคในรูปแบบของการให้ความรู้จำนวน 3 ตัวอย่างหรือคิดเป็นร้อยละ 21.4 โดยกิจกรรมที่ธุรกิจตัวอย่าง มีการดำเนินการที่สุด คือการบริจาคผลิตภัณฑ์ของธุรกิจ มีจำนวน 8 ธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 57.14 โดยธุรกิจเอกชนมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ การบริจาคในรูปแบบของตัวเงินมีการดำเนินการจำนวน 5 ธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 35.71 โดยธุรกิจประเภทสหกรณ์มีการดำเนินการมากที่สุด ลำดับที่ 3 คือการบริจาคสิ่งของต่าง ๆ มีการดำเนินการจำนวน 3 ธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 21.42 โดยทั้งหมดเป็นการดำเนินการของธุรกิจเอกชน และการให้ความรู้แก่ชุมชน มีการดำเนินการจำนวน 3 ธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 21.42 โดยทั้งหมดเป็นการดำเนินการของธุรกิจประเภทเครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้าน และลำดับสุดท้ายคือ การให้ทุนการศึกษาคือจำนวน 1 รายคิดเป็นร้อยละ 7.14 โดยเป็นการดำเนินการของสหกรณ์

สรุปจากการศึกษาด้านการบริจาคในรูปแบบของสิ่งของให้กับชุมชนนั้น ธุรกิจประเภทเอกชนมีความสามารถในการบริจาคมากกว่าธุรกิจประเภทสหกรณ์และธุรกิจประเภท เครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน และด้านการบริจาคในรูปแบบของการให้ความรู้แล้วพบว่า ธุรกิจประเภทเครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน มีการบริจาคมากกว่าธุรกิจเอกชนและสหกรณ์

ความเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชนด้านการรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม

กิจกรรมด้านการรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม พบว่าการดำเนินการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อมของธุรกิจ จากการศึกษาพบว่า ธุรกิจประเภทเอกชนและเครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน มีการดำเนินกิจกรรมมากกว่าธุรกิจประเภทสหกรณ์ โดยกิจกรรมที่มีการดำเนินการมากที่สุด คือการนำของเหลือทิ้งไปทำปุ๋ยมากที่สุด โดยมีการดำเนินการทั้งหมด 5 ธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 35.7 โดยธุรกิจประเภทเครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้านมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือมีการบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้ง การนำเครื่องมือมาใช้ซ้ำ และการฉีดน้ำลดฝุ่นละอองมีการดำเนินการเท่ากัน โดยกิจกรรมละ 2 ธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 14.3 และลำดับสุดท้ายคือ กิจกรรมการกำจัดขยะ การระบายสู่เกษตรกร และการนำของเหลือทิ้งไปปลูกนุ่น มีการดำเนินการเท่ากัน โดยกิจกรรมละ 1 ธุรกิจคิดเป็นร้อยละ 7.1 ซึ่งกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจนั้น วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผ้าทอปรเถอญอบ้านห้วยบงและวิสาหกิจชุมชนทอผ้าตำบลแม่ทะลบ ไม่มีการดำเนินการ

ความเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชนด้านการรับผิดชอบต่อผู้บริโภค

กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการรับผิดชอบต่อผู้บริโภคนั้น กิจกรรมที่ธุรกิจมีการดำเนินการมากที่สุดคือ มีการตรวจสอบสินค้าก่อนส่งมอบให้กับลูกค้า โดยธุรกิจตัวอย่างมีการดำเนินการทั้งหมด รองลงมาคือการดำเนินการที่ลูกค้าสามารถนำสินค้ากลับมาคืนหรือเปลี่ยนได้นั้น มีการดำเนินกิจกรรมจำนวน 4 ธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 28.6 โดยเครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้านมีการดำเนินการมากที่สุด ลำดับที่ 3 คือการดำเนินการด้านการติดฉลากให้กับสินค้า มีการดำเนินการทั้งหมด 3 ธุรกิจ ซึ่งเท่ากับการดำเนินการตามมาตรฐาน GMP ซึ่งมีการดำเนินการทั้งหมด 3 ธุรกิจเช่นกัน โดยคิดเป็นร้อยละ 21.4 โดยกิจกรรมด้านการติดฉลากสินค้านั้น ธุรกิจประเภทเครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้านมีการดำเนินการมากที่สุด และกิจกรรมการดำเนินการตามมาตรฐาน GMP นั้น ธุรกิจเอกชนมีการดำเนินการมากที่สุด ลำดับที่ 4 คือการที่ธุรกิจมีการขอรับรอง อย. โดยมีการดำเนินการจำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.1 โดยเป็นการดำเนินการของเครือข่ายชุมชนผู้ผลิตน้ำดื่มตรา อาร์.โอ.บ้านท่า สำหรับธุรกิจที่ไม่มีการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เลยคือ วิสาหกิจชุมชนผ้าทอปรเถอญอบ้านห้วยบง และวิสาหกิจชุมชนทอผ้าตำบลแม่ทะลบ

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาด้านแรงงานพบว่า ถึงแม้ว่าธุรกิจจะมีการจ้างงานจากแรงงานภายในชุมชนมากกว่าภายนอกชุมชน แต่ค่าจ้างแรงงานของแรงงานภายนอกชุมชนมีค่าจ้างที่สูงกว่าค่าจ้างภายในชุมชนอันเนื่องมาจากแรงงานภายนอกชุมชนนั้นเป็นแรงงานที่มีฝีมือและคุณภาพมากกว่า ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้เกิดแรงงานที่มีคุณภาพภายในชุมชน เช่น การขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับคนในชุมชน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมพัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาฝีมือแรงงานให้มากขึ้น เพื่อให้แรงงานนั้นมีฝีมือตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน

2. จากการศึกษาด้านตลาดสินค้าของธุรกิจ นั้นพบว่า ธุรกิจมีการพึ่งพิงตลาดสินค้าภายนอกชุมชนมากกว่าภายในชุมชน ทำให้มีคู่แข่งทางการค้ามากกว่าตลาดภายในชุมชน นอกจากนี้ธุรกิจเอกชนและสหกรณ์มีตลาดสินค้าที่แน่นอนมากกว่า เครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มแม่บ้าน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กรมพัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัด จึงควรเข้ามาส่งเสริมด้านการตลาด อาทิ การส่งเสริมให้ผู้ผลิตนำสินค้าออกแสดงตามงานต่าง ๆ ทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด พร้อมควบคู่กับการส่งเสริมการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ

3. จากการศึกษาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า ธุรกิจส่วนใหญ่ไม่มีกิจกรรมที่ชัดเจน ดังนั้นธุรกิจจึงควรกำหนดวิธีรักษาสิ่งแวดล้อมของแต่ละธุรกิจให้เป็นแบบแผนที่ถูกต้องและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

4. จากการศึกษาด้านการรับผิดชอบต่อสังคมด้านผู้บริโภคพบว่า ธุรกิจเอกชนและสหกรณ์มีการรับรองจากหน่วยงานต่าง ๆ มากกว่าธุรกิจประเภท เครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้าน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาชุมชน องค์การอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข จึงควรเข้ามาให้คำแนะนำและดูแลพัฒนาสินค้าของเครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มแม่บ้านให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจสอบ หรือส่งเสริมให้ธุรกิจต่าง ๆ นำสินค้าของตนเองเข้าตรวจสอบให้ผ่านตามมาตรฐานที่หน่วยงานต่าง ๆ รับรอง

5. การศึกษาครั้งนี้พบว่า ธุรกิจประเภท เครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน มีการเชื่อมโยงกับชุมชนมากที่สุด ทั้งทางด้านการใช้แรงงาน การใช้วัตถุดิบหลัก ตลอดจนกฎหมายและเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการผลิต ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยจากภายในชุมชน ดังนั้นกรมพัฒนาชุมชน และรัฐควรให้ความสำคัญกับธุรกิจประเภท เครือข่ายชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มแม่บ้านมากที่สุด ทั้งทางด้านการให้เงินทุนสนับสนุน การให้ความรู้ การพัฒนาฝีมือแรงงาน เพราะผลประโยชน์ที่ได้นั้นจะตกอยู่กับคนในชุมชนมากที่สุด